

Minek nevezzetek?

Párhuzamos liberalizmusok Magyarországon

A REPUBLIKON INTÉZET ELEMZÉSE

2023. május

- Tíz évvel ezelőtt, 2013 áprilisában jelent meg a Republikon párhuzamos liberalizmusokról szóló elemzése, amely a magyar liberálisokat három fő csoportra, emberi jogi, kapitalista és önbevallásos liberálisokra osztva jellemezte. Sok minden változott a magyar közéletben az elmúlt tíz évben, ami kihatással volt a választók identitására is. Alábbi elemzésünkben ismét terítékre kerül a kérdés: Mit jelent a liberalizmus Magyarországon?
- A magyarok 36 százaléka mondható liberálisnak. A választók meglehetősen nagy csoportja, 19 százaléka mondható önbevallásos liberálisnak, emellett 15 emberi jogi, és 10 százaléuk gazdasági liberális, ezek a csoportok részlegesen fedik egymást, és együttesen a társadalom 36 százalékát teszik ki, ami egyben azt is jelenti, hogy a magyarok 64 százaléka semmilyen szempontból nem liberális.
- 2013-as kutatásunkhoz képest nőtt a liberálisok aránya Magyarországon, akkor ugyanis hasonló módszertant követve mindössze a lakosság 29 százaléka volt liberális.
- Jelentős szakadék van azok között, akik liberálisnak vallják magukat, és azok között, akik politikai véleményük alapján kaptak liberális besorolást. Az önbevallásos liberálisok 69 százaléka, azaz több, mint kétharmada ugyanis semmilyen emberi jogi vagy gazdasági liberális értékkel nem értett egyet, tehát tulajdonképpen csak névleg liberális.
- Demográfiai jellemzőiket tekintve, a liberálisok némileg fiatalabbak, iskolázottabbak, lakhelyüket tekintve inkább városokban laknak, de az arányuk falvakban is jelentős, emellett magasabb a politikai részvételük és jobb az anyagi helyzetük, mint a teljes népességnek.
- A liberalizmus Magyarországon szorosan kapcsolódik a baloldalisághoz. A liberálisokhoz közel állnak a baloldali nézetek, míg a jobboldaliság és a kormánypártok nem népszerűek a körükben.

Nehéz feladat körülírni, egyértelműen meghatározni, mit jelent a liberalizmus. Egyesek számára annyit tesz: „Élni, és élni hagyni.” Mások a szabadelvűséget, az individualizmust, vagy éppenséggel a szabadpiacot, sőt akár a nemzet szuverenitását érthetik alatta. Még az sem egyértelmű, mi a liberális ellentétje: illiberális? Konzervatív? Szocialista? Milyen a liberális kormányzás, vagy a liberális szakpolitika? Főleg a jelenkorban, amikor a jelzők és a tartalom ilyen élesen elválaszthatók, tulajdonképpen bármi és bárki lehet liberális, ha annak hívjuk; Így lehetséges, hogy egyszerre liberálisnak titulálják az egész magyar ellenzékét, annak ellenére, hogy egyetlen magát liberálisként definiáló párt sem része, ahogyan az sem különös, hogy az USA-ban a kulturális szempontból liberális Demokrata Párt és a gazdasági liberális Republikánus párt verseng a hatalomért. A Fidesz-KDNP kormány akkor definiálta magát illiberálisként, amikor gazdasági értelemben önmagához képest a legliberálisabb intézkedéseit hozta, és mostanra, amikor szocialista gazdaságpolitikát idéző eszközökkel kezdett operálni, retorikáját teljesen átforgatta, képzelt ellenségének liberalizmus helyett a baloldaliságot választva.

Egyértelmű a fogalomzavar a liberalizmus körül, és ez egy globális jelenség: Ha nemzetközi liberális kongresszust szerveznénk, témakörök széles köréből válogathatunk, amin a magukat a világ különböző pontjain liberálisnak nevező résztvevők halálosan összevesznének.

A Republikon Intézet éppen 10 évvel ezelőtt, 2013-ban adta ki „Párhuzamos liberalizmusok: Kik a liberális szavazók Magyarországon?” című elemzését, amelyben a magyar liberálisokat három fő csoportra, emberi jogi, kapitalista és önbevallásos liberálisokra osztva jellemezte. Sok minden változott a magyar közéletben az elmúlt 10 évben, ami kihatással volt a választók identitására is. Alábbi elemzésünkben legfrissebb kutatásunk¹ alapján kíséreltük meg a magyar liberalizmus különböző árnyalatainak bemutatását, részben felidézve a tíz évvel ezelőtti elemzésünk megközelítési módját, azzal a céllal, hogy rávilágítsunk: A liberálisok csoportja a magyar társadalomban népes és heterogén, eltérő igényekkel rendelkező választók alkotják, mégis, vannak olyan általános értékek, amelyek megkülönböztetik a liberálisokat a magyar népesség kavalkádjától.

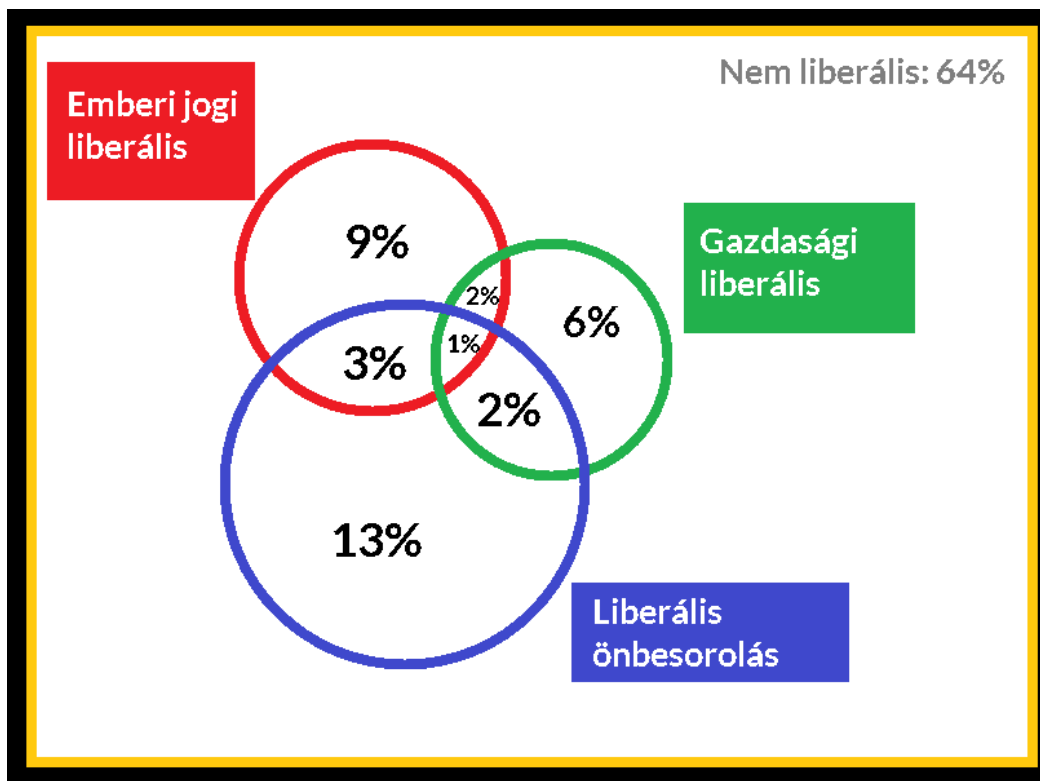
¹ A kutatás 1000 fő személyes megkérdezésével készült 2023. március 24. és április 10. között; nemre, kora, iskolai végzettségre és lakóhelyre reprezentatív. Hibahatár +-3,1%.

Módszertani alapok

Ha célunk, hogy a liberális választók különböző típusait összehasonlítsuk, az első feladat a liberális-kategóriák kialakítása. Korábbi évek liberálisokról szóló elemzéseiben az önbevallást vettük alapul, azaz liberális volt, aki annak hívta magát. Ez egy megfelelő módszer, ha azt kutatjuk, mit jelent a magyarok számára a liberalizmus, azonban, ha mi szeretnénk a liberális választókat kijelölni, nem elégséges az önbevallás vizsgálata. Ezen elemzésben a választók identitáspolitikai és szakpolitikai véleményét figyelembe véve az önbevallásos liberálisok mellett két további liberális-csoportot alkottunk: Az „emberi jogi” és „gazdasági” liberálisokat. Az **emberi jogi liberálisok** azok a válaszadók, akik az egyéni szabadság, az önkifejezés és a kisebbségi jogok védelmét tartják fontosnak, így olyan válaszadók kerültek ebbe a kategóriába, akik elutasítják a tekintélyelvűséget, és támogatják többek között az LMBTQ jogokat és a nemi egyenlőséget. A **gazdasági liberálisok** tulajdonképpen kapitalisták, azon válaszadók kerültek ebbe a csoportba, akik elvetik az állam piaci befolyását, hangsúlyozzák az egyéni felelősséget és elfogadják a vagyoni különbségeket. Végül pedig, az **önbevallásos liberálisok**: azon válaszadók kerülnek ebbe a kategóriába, akik a főbb világnézetek listájából a liberalizmust választják elsődleges világnézetüknek.

Ha tehát a liberálisok három csoportját nézzük, elmondható, hogy **a társadalom 19 százaléka önbevallásos, 15 százaléka emberi jogi, és 10 százaléka gazdasági liberális**. A magyar társadalom 36 százaléka tartozik a háromból legalább egy kategóriába, ami azt jelenti, hogy a társadalom 64 százaléka egyáltalán nem liberális. Természetesen jelentős átfedések is vannak a három kategória között (1.

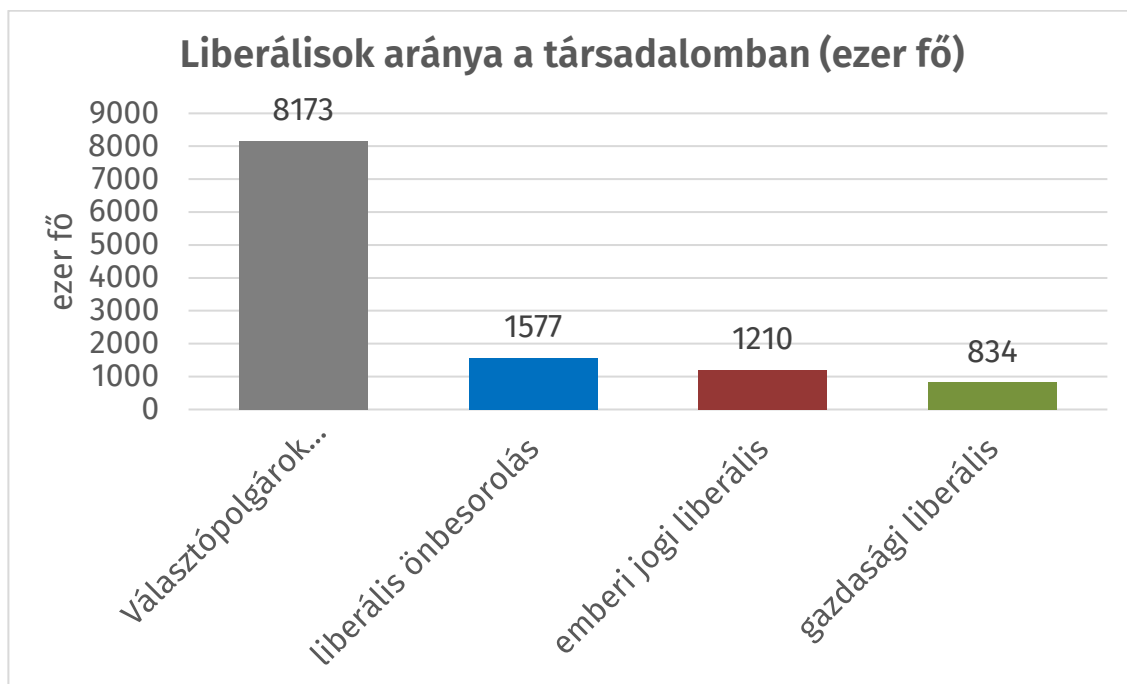
ábra), a társadalom 8 százaléka legalább 2 kategóriába, 1 százalékuk mindhárom kategóriába besorolható.

1. ábra: A liberálisok társadalmi csoportjának összetétele és átfedései (%).

A bevezetésben beszéltünk a liberalizmus körüli fogalomzavarról. Ezt nagyon jól szemlélteti, hogy mekkora szakadék van azok között, akik liberálisnak vallják magukat, és azok között, akik politikai véleményük alapján kaptak liberális besorolást. **Az önbevallásos liberálisok bő kétharmada ugyanis semmilyen emberi jogi vagy gazdasági liberális értékkel nem értett egyet.** Láthatóan népszerűbb a magyarok körében a liberális jelző, mint a liberális értékrend.

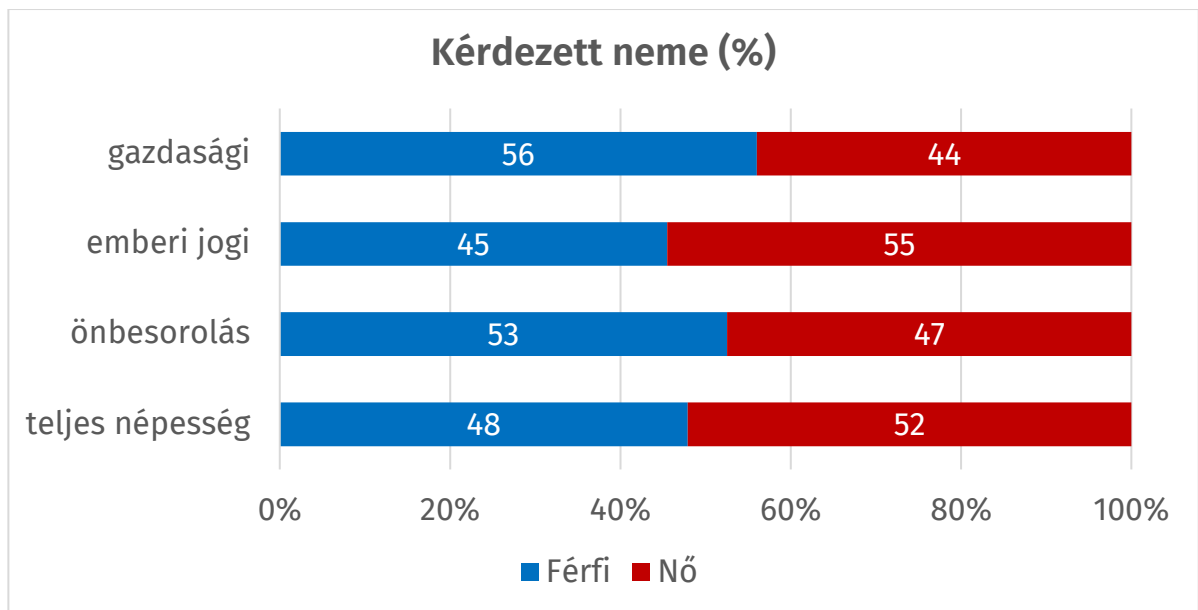
Ha a 2023-as eredményeket a magyar választókorú népességre vetítjük, azt mondhatjuk, hogy több, mint 1,5 millió választó önbevallásos, 1,2 millió emberi jogi, és 834 ezer fő gazdasági értelemben liberális Magyarországon.

2. ábra: Különböző liberális csoportok aránya a társadalomban (ezer fő).

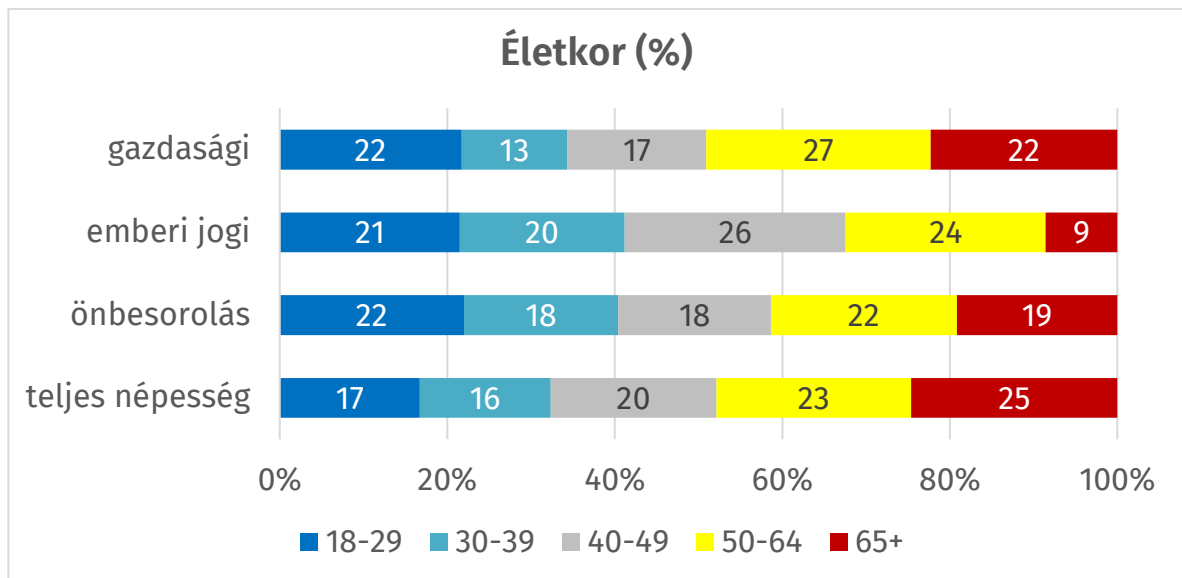
Demográfia

Sok érdekességet figyelhetünk meg a különböző liberális csoportok demográfiai jellemzőiben is. Kezdve a nemi eloszlással, látható, hogy a gazdasági liberalizmus inkább a férfiakra, míg az emberi jogi liberalizmus inkább a nőkre jellemző. Emellett az önbesorolásos liberálisok között is a férfiak vannak felülreprezentálva.

3. ábra: Liberálisok nemek szerinti eloszlása (%).

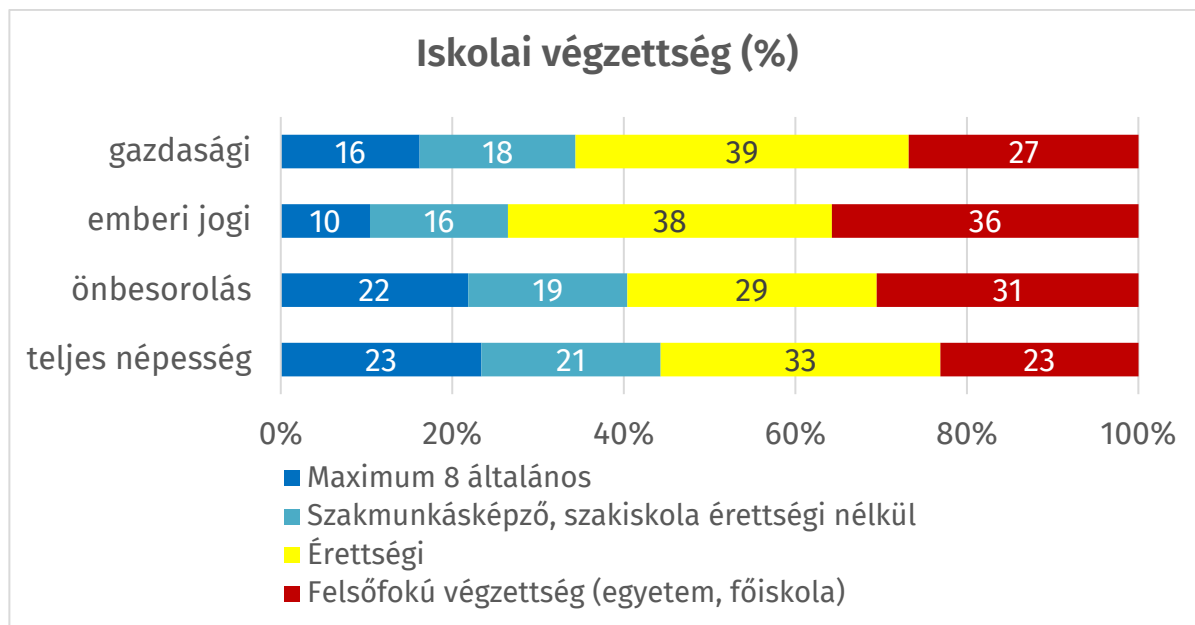
Az életkor szerinti megoszlásról is érdemes szót ejteni. A leginkább magától értetődő megállapítás, hogy a liberális értékek erősebben jelen vannak a fiatalabb korosztályban. Összességében az emberi jogi liberálisok a legfiatalabbak, kétharmaduk (67%) 50 év alatti, de az önbesorolásos liberálisok csoportjában is magas a 40 alattiak aránya. A teljes népességhez életkorban a gazdasági liberálisok állnak a legközelebb, a kapitalisták fele 50 év fölötti, és mindössze egyharmaduk fiatalabb 40 évesnél.

4. ábra: Liberálisok életkor szerinti eloszlása (%).

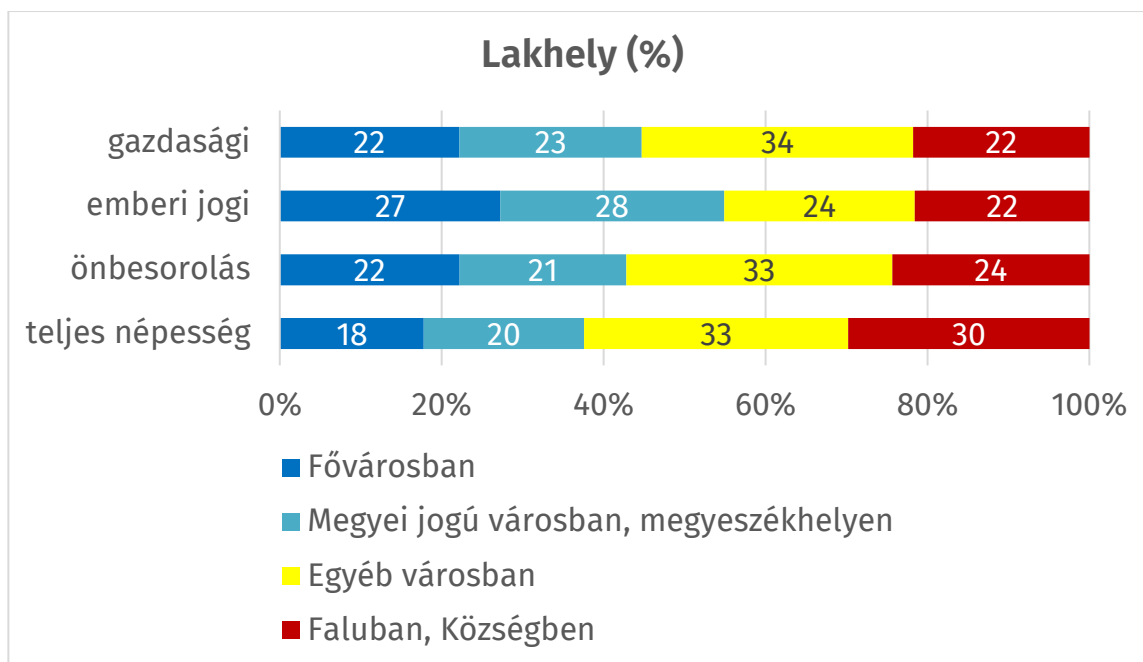
Iskolai végzettség tekintetében elmondható, hogy a liberálisok általánosan iskolázottabbak, mint a teljes népesség. Az emberi jogi liberálisok emelkednek ki a

leginkább, háromnegyedük (74%) rendelkezik érettségivel (a teljes népességben ez 56 százalék), 36 százalékuk felsőfokú végzettséggel (a teljes népességben 23%). Az iskolázottság a gazdasági liberálisok körében a második legmagasabb, és a legnépesebb, önbesorolásos csoport áll a legközelebb a teljes népességhez ebben a tekintetben.

5. ábra: Liberálisok végzettség szerinti eloszlása (%).

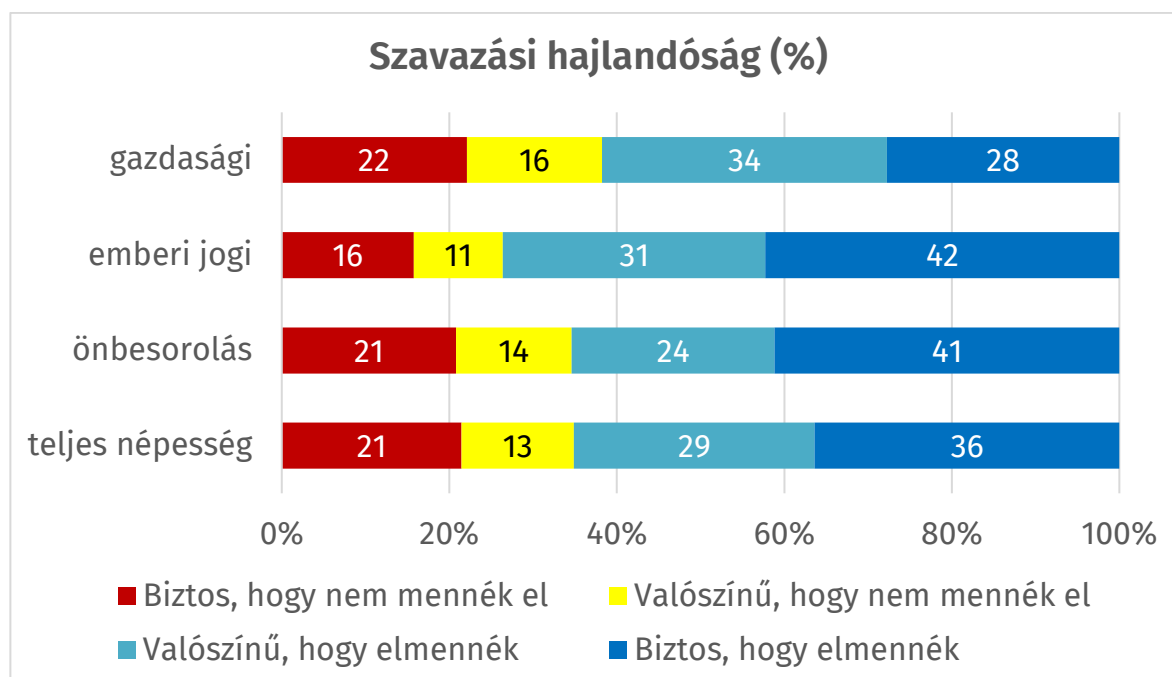
A lakhelyadatok érdekes információkkal szolgálnak ezen csoportokról. Egyfelől, felülreprezentáltak a nagyvárosiak a liberálisok között, másfelől viszont tévképzet az, hogy a liberálisok kifejezetten városi emberek lennének. Leszámítva az emberi jogi liberálisokat, akiknek több, mint fele nagyvárosokra koncentrálódik, a liberálisok többsége általában kisebb városokban és falvakban él. Az önbesorolásos liberálisok lakhely szerinti eloszlása például alig különbözik a teljes népességtől.

6. ábra: Liberálisok lakhely szerinti eloszlása (%).

Pártválasztás

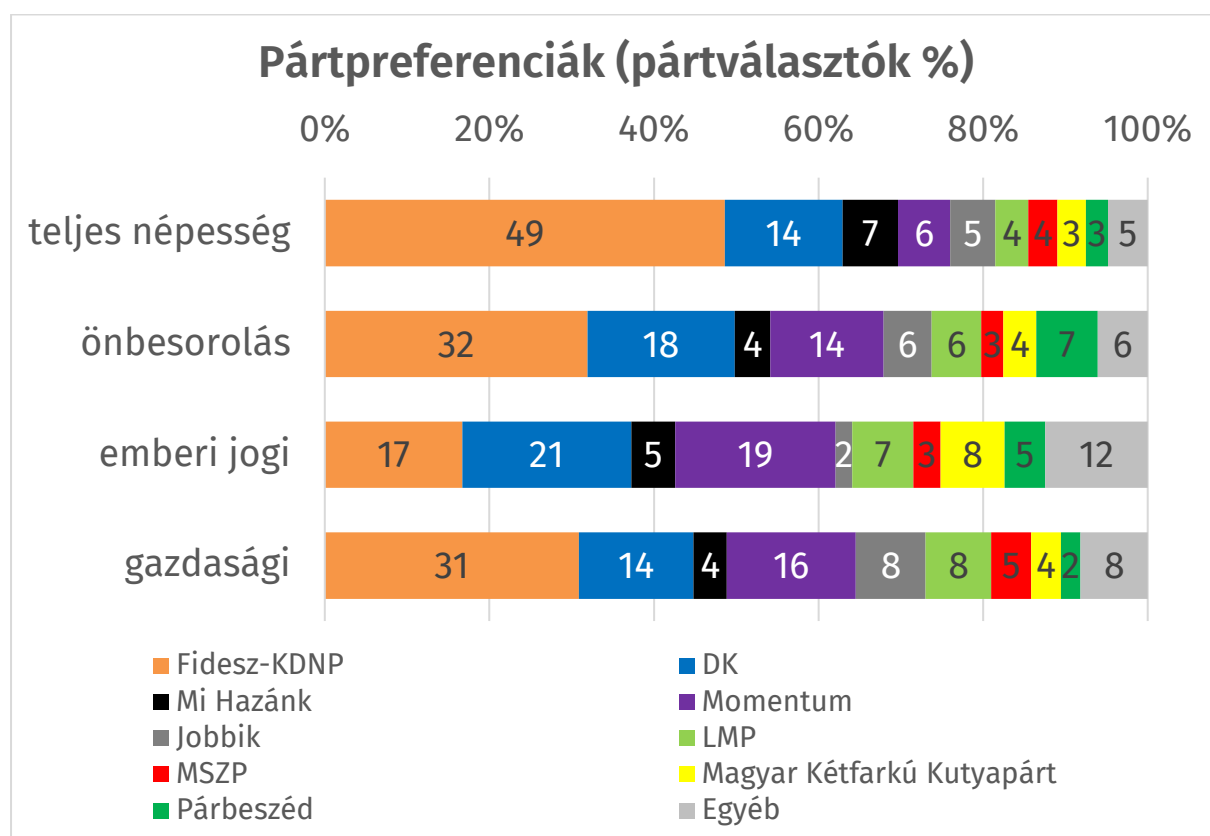
Megvizsgáltuk azt is, hogyan viszonyulnak a liberálisok a pártpolitikához. A választáson való részvételi hajlandóság az emberi jogi liberálisok körében a legmagasabb, közel háromnegyedük részt venne az országgyűlési választáson, ha most vasárnap tartanák. Érdekes módon a liberális önbesorolásúak alig aktívabbak a teljes népességnél, és a kapitalisták részvételi hajlandósága kicsivel alacsonyabb, mint az országos átlag.

8. ábra: A liberálisok részvételi hajlandósága (%).

A pártválasztást megvizsgálva elmondható, hogy a liberálisok elsősorban ellenzéki szavazók, a Fidesz-KDNP rosszabbul szerepelt a liberálisok körében, mint a teljes népességben. Ettől függetlenül itt is vannak Fidesz-szavazók, elvégre a kormánykoalíció továbbra is egy a pártválasztók felét magába foglaló táborral bír, azonban a Fidesz-KDNP előnye csorbul a liberálisok körében. Az emberi jogi liberálisok között rosszul szerepel, csak harmadik helyen áll a Fidesz-KDNP, a gazdasági, illetve önbevallásos liberálisok csoportjában a szavazatok egyharmadát birtokolja, szemben a szavazatok felével, amivel a teljes népesség körében rendelkezik.

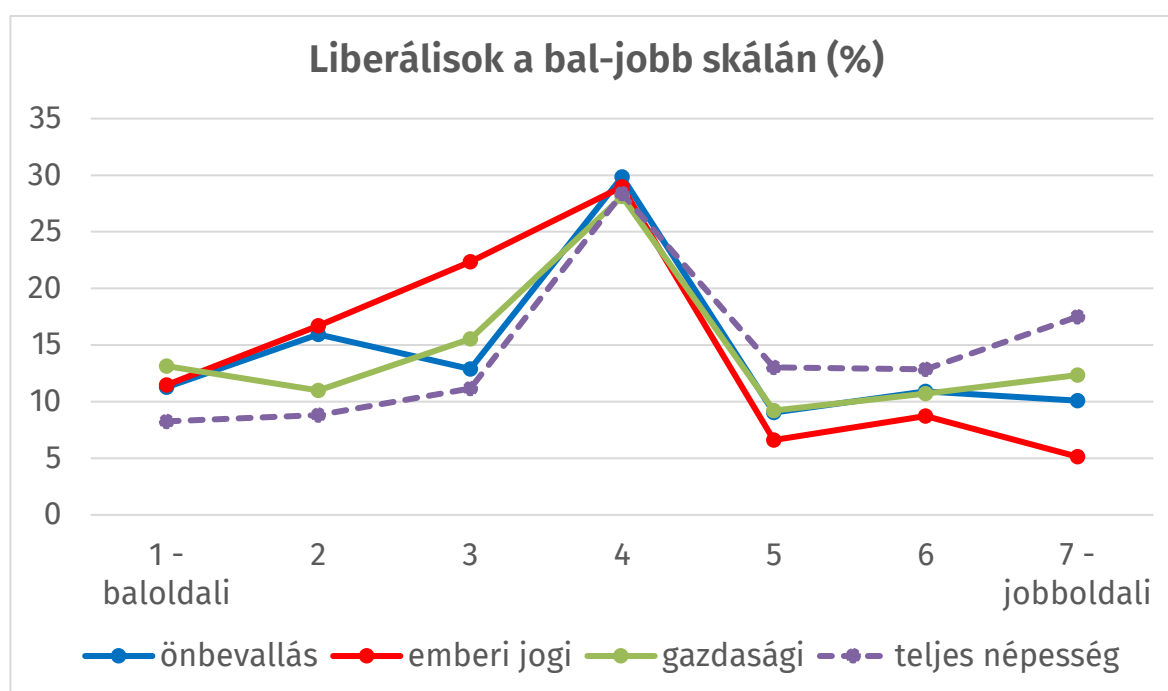
Az ellenzéki pártok általánosan jobban teljesítenek a liberálisok körében, mint a teljes népességben, leginkább azonban a Momentum támogatottsága ugrik meg, két-háromszor magasabb a liberálisok között, mint a teljes népességben. A Mi Hazánk támogatottságának nem tett jót a liberális szűrés, ahogyan az MSZP-nek sem, ilyen tekintetben kirajzolódik a jobboldal- és szocialista-ellenesség a liberálisok körében.

9. ábra: Liberális pártválasztók pártpreferenciája (%).

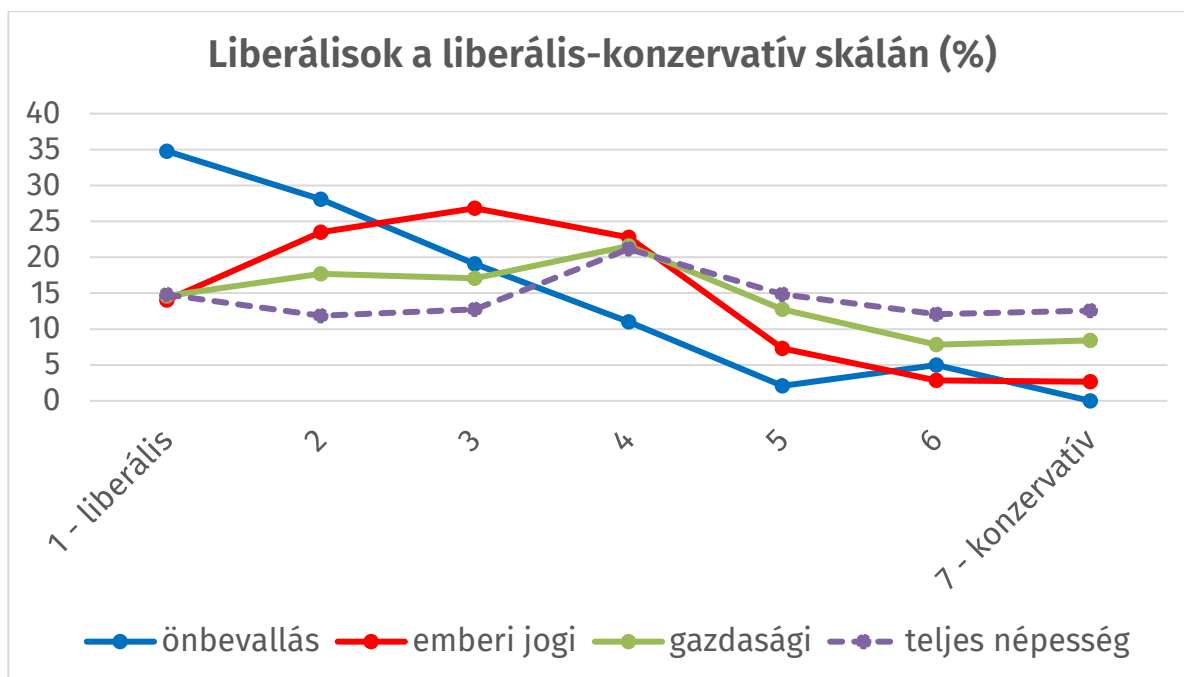
Értékek és világnézet

Kulcsfontosságú a magyar liberalizmus árnyalatainak bemutatásához az értékrendhez kapcsolódó adatok vizsgálata. Az első és talán legfontosabb megállapítás, hogy itthon **összeforr a liberalizmus a baloldalisággal**. Különösen az emberi jogi, és kisebb mértékben az önbevallásos liberálisok esetében látható, hogy saját magukat is túlnyomóan baloldaliként definiálják, és bár a gazdasági liberálisok inkább centristának gondolják magukat, némileg ők is balra hajlanak. Ez különösen a teljes népességhez képest szembetűnő (10. ábra). Még a kapitalista, gazdaságilag liberális értékrendet vallók is baloldalibbnak vallják magukat, mint az országos átlag, annak ellenére, hogy nálunk fejlettebb országok liberálisai gyakran éppen a baloldalisággal szemben határozzák meg magukat.

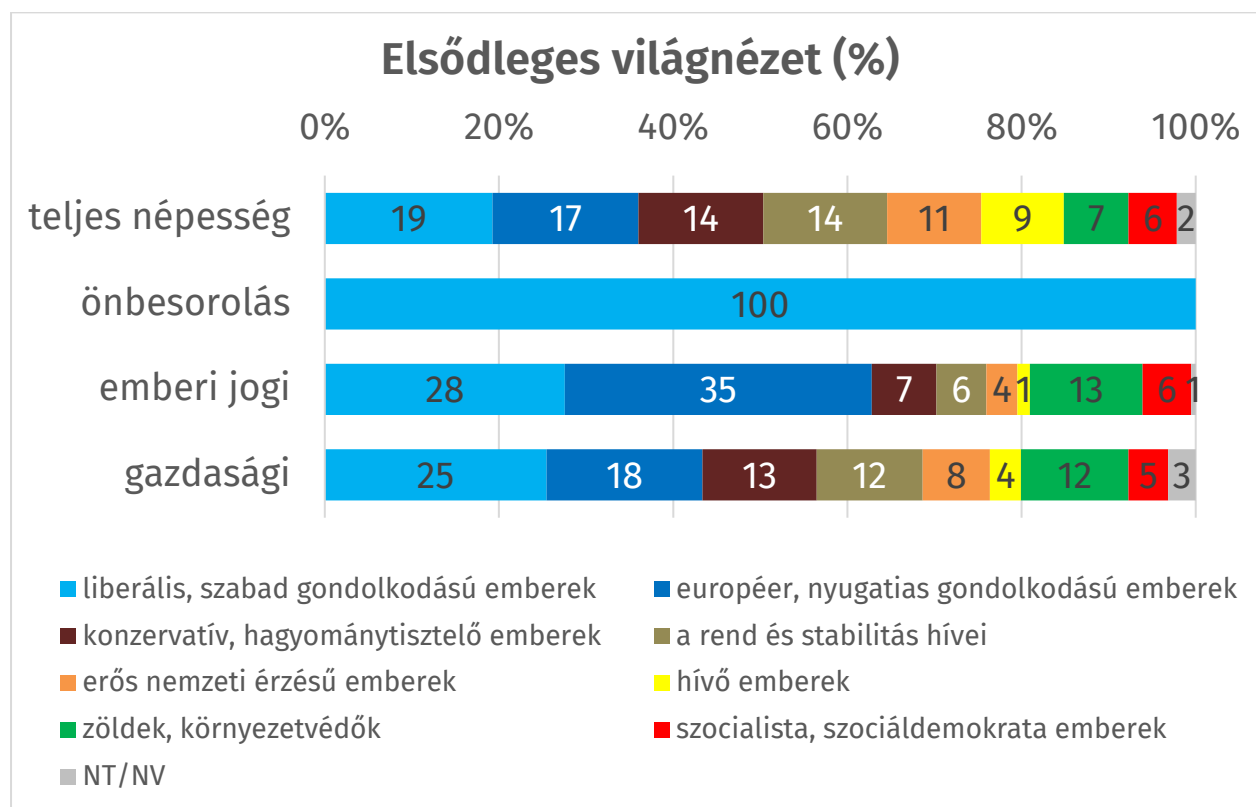
10. ábra: Liberálisok elhelyezkedése a bal-jobb skálán (%).

Áttérve a liberális-konzervatív skálára, már sokkal nagyobb az egyetértés, ezt akár vehetjük megerősítésnek is, hogy jól eltaláltuk a liberálisok kiválasztásához használt módszertant; ugyanis egyértelműen a liberális öndefinícióhoz húznak a csoportok (11. ábra). Természetesen az önbevallásos liberális csoport ebben a kérdésben is magabiztosabban vallotta liberálisnak magát, mint emberi jogi és gazdasági liberális társaik, különösen a szélsőségesen liberális válaszok számából látható ez. Az eddigi eredmények ismeretében nem meglepő, hogy a liberális csoportok közül a kapitalisták a legkonzervatívabbak (bár ők sem azok), hiszen körükben magasabb volt a Fidesz-KDNP szavazók és a jobboldaliak aránya is, valamint a három csoport közül ők voltak a legidősebbek is, ami szinte mindig konzervatívabb nézetekkel jár együtt.

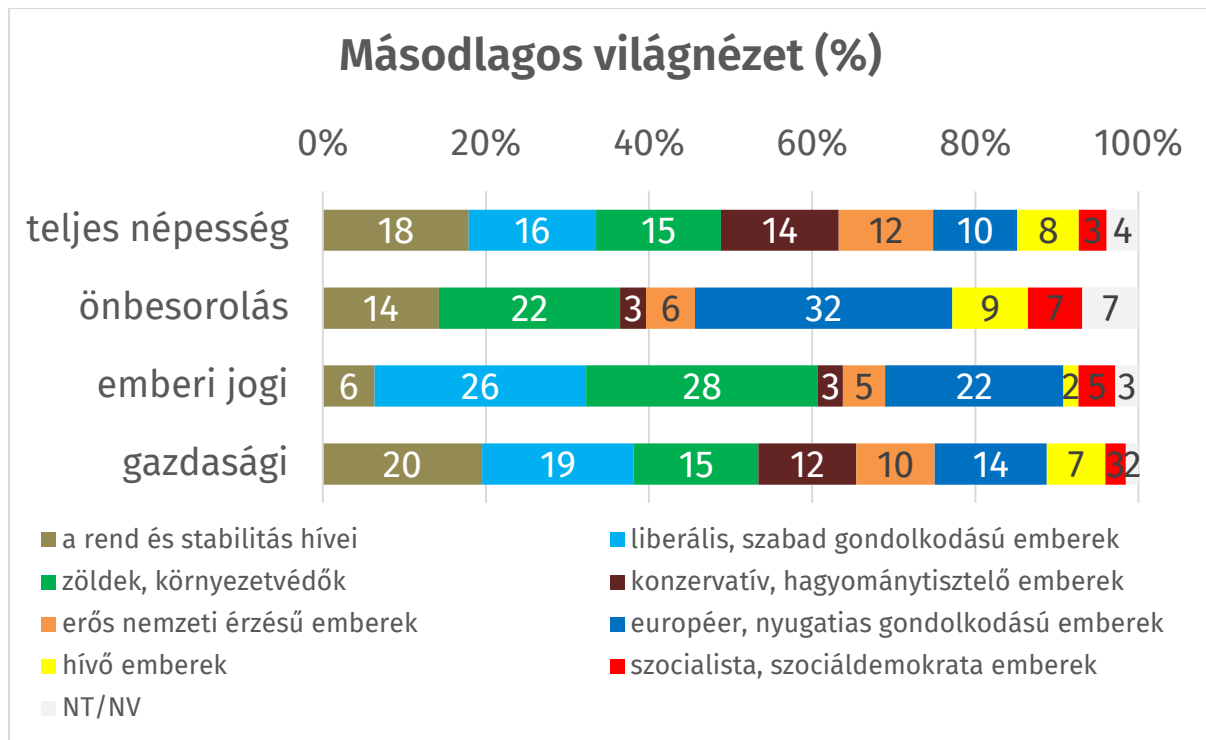
11. ábra: Liberálisok elhelyezkedése a liberális-konzervatív skálán (%).

Említettük már a világnézetekre vonatkozó adatokat, ennek segítségével alkottuk meg az önbesorolásos liberálisok csoportját. Mindenképpen érdemes azonban azt is megvizsgálni, hogyan viszonyulnak a kérdéshez azok a liberális csoportok, amelyeket más szempontok alapján alkottunk.

12. ábra: Liberálisok elsődleges világnézete (%).

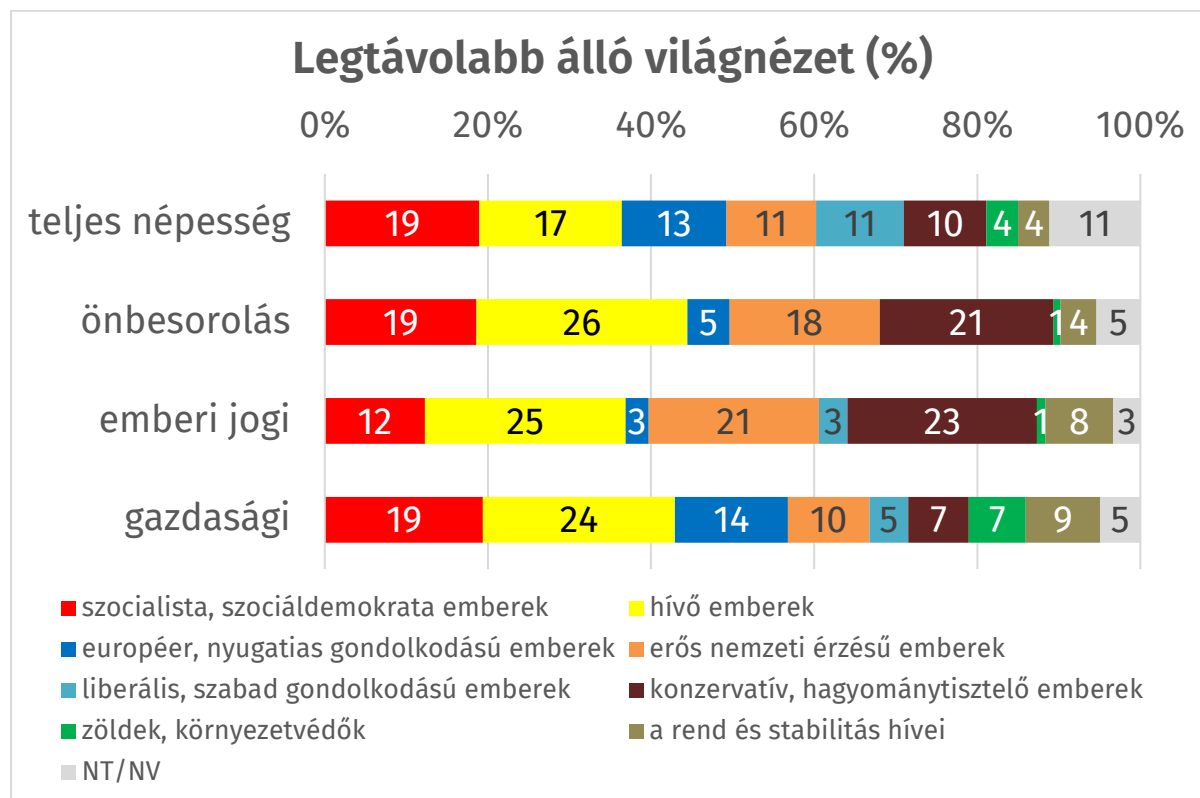
Látható (12. ábra), hogy az önbesorolós liberálisok csoportját a módszertani bevezetőben leírtaknak megfelelően 100 százalékban liberálisok alkotják. A két másik, általunk létrehozott liberális csoport körében is lényegesen felülreprezentáltak az elsődlegesen liberális és a liberális értékrenddel szorosan kapcsolódó nyugatias gondolkodású válaszadók. Ezen kívül jelentős még a zöldek aránya, és a hívők arányának drasztikus csökkenése, de a gazdasági liberálisok körében itt is kirajzolódik a konzervatív, jobbra húzó vonal. Érdekes még, hogy ebben a mérésben a liberalizmus a legnépszerűbb elsődleges világnézet, és a nyugatias nézet második helyet kapott, ami nem megszokott ennél a kérdéstípusnál, a rend és stabilitás vagy a nemzeti érzések előkelőbben szoktak szerepelni. A nyugathoz húzást és a szabadelvűség felértékelődését magyarázhatja Ukrajna orosz megszállása, aminek kapcsán kiemelt hangsúlyt kap Magyarország külpolitikai orientációjának kérdése.

13. ábra: Liberálisok másodlagos világnézete (%).

A válaszadók másodlagos világnézeteit ugyanazok az értékek dominálják, ebből is látszik, a liberális és nyugatias értékrend között milyen nagy az átjárhatóság mértéke. Ezekről eltekintve a zöld világnézet tarolt még másodlagos értékrendként, az emberi jogi liberálisok körében 28 százalék választotta a zöld nézetet második helyen. A gazdasági liberálisok ebben a tekintetben sokkal inkább hasonlítanak a teljes népességhez, mint a többi liberális csoporthoz. Ez érthető annak tudatában,

hogy a kapitalisták csoportját elsősorban gazdasággal kapcsolatos véleményeik alapján csoportosítottuk, és a magasztos eszmék tekintetében nem fogalmaztunk meg irántuk lényeges kritériumot, így megmaradt a gazdasági liberálisok világnézeti diverzitása.

14. ábra: Liberálisoktól legtávolabb álló világnézetek (%).

Végül azt vizsgáltuk, mely világnézet áll a liberálisoktól a legtávolabb. Itt kirajzolódik a korábban említett ellenérzés a szocialista jelzők kapcsán, ez lett a leginkább elutasított világnézet a teljes népességben. Bár a liberálisok is meglehetősen antiszocialisták voltak, mégis a hívő világnézet volt a legszélesebb körben elutasított, melyet a nemzeti érzés és a konzervativizmus követett. Úgy tűnik, bár kevesen választják a zöld világnézetet elsőként, mégis az a leginkább elfogadott világnézet, vagyis, nagyon kevesen nyilatkozzák, hogy tőlük távol áll.

Összegzés

Írásunk célja az volt, hogy bemutassuk a Magyarországon létező párhuzamos liberalizmusok közötti különbségeket. Látható, hogy van egy meglehetősen népes, liberálisnak mondható magyar réteg, akik mind demográfiai, mind világnézeti szempontból különböznek a magyar társadalom többségétől, mégis, egymástól is élesen elválaszthatók. Különösen érdekes, hogyan itatja át a társadalmunk egészét

és a liberálisok csoportját is a szocialista, baloldali értékrend annak ellenére, hogy a szocialista, baloldali megnevezést elutasítják; és közben milyen sok önbevallásos liberális van, akik sem emberi jogi, sem gazdasági szempontból nem igazán nevezhetők liberálisnak. A magyar liberalizmus nem az angolszász, piacpárti modellt követi, hanem egy egyedi, baloldali liberalizmus, amiben ötvöződnek a posztoszocialista országok berögződései a 21. századi ember szabadságvágya, egyszerre sorakoztatva fel olyan értékeket, mint a kollektívizmus, az egyenlőség, a szociális biztonság, vagy éppen a szabad piac, az európai integráció és a kisebbségek jogainak védelme.